

KARTA POLAKA – WYBRANE PROBLEMY

IWONA WROŃSKA, IZABELA KRAŚNICKA

„Do najgłówniejszych zadań należy szerzenie przywiązania do państwa czy tradycji i idei państwowej narodu, obrona instytucji, stanowiących o odrębności i samoistności jego politycznego bytu, pogłębienie poczucia jedności i ciągłości bytu narodowego, jego związku z przeszłością, która naród stworzyła, uczyniła z niego zwartą całość duchową.”

(*R. Dmowski, Zagadnienie rządu (1927), Pisma, Tom IX*)

Polska należy do wspólnot, które przez rozmaite historyczne okoliczności zewnętrzne były zmuszane do stałego weryfikowania swojej tożsamości, podważania jej i potwierdzania¹. Poszukiwanie odpowiedzi na pytania o polskość wydaje się charakterystyczną cechą polskiej tożsamości. Czy istnieje zbiór cech, który decyduje o polskości lub z polskości wyklucza – na to pytanie udzielano w polskiej historii różnych odpowiedzi². Badania nad kwestiami poczucia związku osób mieszkających w innym kraju niż ich przodkowie jest przedsięwzięciem niezmiernie złożonym, poczynając od samych kwestii definicyjnych. Celem poniższych rozważań nie jest zatem prowadzenie dyskursu w tym przedmiocie, a jedynie zwrócenie uwagi i zasygnalizowanie, jaką rolę odgrywają w tym aspekcie przepisy ustawy ustanawiającej tzw. Kartę Polaka. Miała ona bowiem w zamyśle ustawodawcy pomóc Polakom zamieszkającym na obszarze byłego ZSRR zachować związki z dziedzictwem narodowym i umożliwić potwierdzenie przynależności do narodu polskiego³.

- 1 A. Szpociński, *Formy przeszłości a komunikacja społeczna*, [w:] A. Szpociński, P. Kwiatkowski, *Przeszłość jako przedmiot przekazu*, Warszawa 2006, s. 34.
- 2 D. Jaworska-Matys, *Biografie Polaków na Litwie – poczucie tożsamości narodowej w narracjach uczniów, rodziców i nauczycieli polskich szkół*, „Acta Universitatis Lodzensis Folia Sociologica” 2012, nr 41, s. 143.
- 3 M. Wołłejko, *Realizacja ustawy o Karcie Polaka w latach 2008-2011 – sukces czy porażka?*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2011, nr 20, s. 149.

Zakres podmiotowy Karty Polaka. Zakres pojęciowy terminu „przynależność do Narodu Polskiego”

W myśl art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 7 września 2007 r. o Karcie Polaka⁴ Karta ta jest – wydawanym przez właściwego polskiego konsula – dokumentem potwierdzającym przynależność danego cudzoziemca do Narodu Polskiego.

Kluczowym pojęciem w kontekście Karty Polaka jest „przynależność do Narodu Polskiego”. Przyznanie cudzoziemcowi Karty Polaka nie oznacza bowiem przyznania obywatelstwa polskiego. Co więcej, Karta Polaka nie jest dokumentem legalizującym pobyt cudzoziemca na terytorium RP i nie uprawnia do przekraczania granicy⁵. Ustawa wprowadza zatem bardzo specyficzny wymóg będący podstawą przyznania Karty Polaka i praw z niej wynikających. Wymóg ten to specyficzna więź łącząca cudzoziemca z Narodem Polskim. O ile więź prawna między jednostką fizyczną państwem znana jako obywatelstwo ma swoją ugruntowaną definicję tak w prawie międzynarodowym, jak i krajowym, o tyle więź łącząca jednostkę fizyczną z danym narodem jest trudna do uchwycenia i scharakteryzowania.

Warto zatem przyjrzeć się pojęciu „przynależność do Narodu Polskiego” najpierw w szerszej perspektywie prawa międzynarodowego, a potem w świetle konkretnych już przepisów ustawy o Karcie Polaka.

Pojęcie narodu samo w sobie jest pojęciem wieloznacznym, definiowalnym w mniejszym lub większym stopniu w różnych naukach – socjologii, antropologii, historii czy politologii⁶. Pojęcie to obecne jest także w naukach prawnych, przy czym właśnie prawne zdefiniowanie narodu, narodowości czy pochodzenia narodowego, a także przynależności narodowej należy do zadań najtrudniejszych⁷.

W prawie międzynarodowym nie istnieje powszechnie przyjęta definicja narodu. Z końcem drugiej wojny światowej pojawiła się koncepcja samostanowienia narodów. Współcześnie prawo do samostanowienia narodów jest powszechnie przyjętą ogólną zasadą prawa międzynarodowego. Ma ona wymiar nie tylko historyczny, w odniesieniu do obszarów kolonialnych, ale wymiar szerszy, którego adresatami są wszystkie narody. Zgodnie z art. 1 Paktów Praw Człowieka z 1966 roku „wszystkie narody mają prawo do samostanowienia. Z mocy tego prawa swobodnie określają one swój status polityczny i swobodnie zapewniają swój rozwój gospodar-

4 Dz.U. Nr 180, poz. 1280 ze zm.

5 http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/polonija/karta_polaka/.

6 Np. J. Szacki, Koncepcja narodu w socjologii i historii: podobieństwa i różnice, „Przegląd Powszechny” 1986, nr 5, s. 182-193.

7 Problem ten podnoszony był w trakcie prac nad ustawą. Zob. Opinia na temat senackiego projektu Ustawy o Karcie Polaka i trybie przynależności do Narodu Polskiego osób narodowości polskiej lub polskiego pochodzenia, druk sejmowy nr 1206, s. 1.

czy, społeczny i kulturalny⁸”. Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości potwierdził takie rozumienie zasady samostanowienia, akcentując, iż zasada ta może być stosowana wobec wszystkich⁹ oraz że jest ona jedną z podstawowych zasad prawa międzynarodowego¹⁰.

Z zasadą samostanowienia związana jest także podmiotowość narodu w prawie międzynarodowym. Podkreślić przy tym należy, iż w prawie międzynarodowym prawo do samostanowienia funkcjonuje w odniesieniu do narodów (rozumianych jako synonim państwa) oraz do ludów – traktowanych jako pojęcie szersze. Ludy roszczące prawo do samostanowienia muszą posiadać podstawę terytorialną, a roszczenie to musi znaleźć uznanie w społeczności międzynarodowej¹¹.

Zapisy Karty Polaka interpretować należy przede wszystkim w świetle prawa polskiego. W preambule do Konstytucji RP pojawia się określenie „my, Naród Polski – wszyscy obywatele Rzeczypospolitej”. Zgodnie z wykładnią podstawową Naród Polski oznacza ogół obywateli Rzeczypospolitej. W kolejnych artykułach konstytucji pojęcie to pojawia się w specyficznych kontekstach. Np. zgodnie z art. 4, „władza zwierzchnia w Rzeczypospolitej Polskiej należy do Narodu”, a w art. 6 mowa jest o warunkach „upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”. Wielość znaczeń jednego pojęcia warunkuje także użycie wymiennie wielkiej i małej litery na początku słowa. Naród Polski oznaczałby kategorię zamkniętą do osób posiadających obywatelstwo polskie. Jednak w konstytucji pojawia się także „naród polski” jako pewna wspólnota oparta na kulturze będącej źródłem jego tożsamości. Warto podkreślić, że taką szerszą definicję przytaczano już podczas prac nad konstytucją na forum Zgromadzenia Narodowego gdzie proponowano, aby naród rozumiany był jako „wspólnota historii, kultury i języka” i jako taki był „otwarty dla wszystkich, którzy z tą wspólnotą chcą się utożsamić i w niej uczestniczyć”¹².

Z preambuły ustawy o Karcie Polaka wynika, że jest ona spełnieniem oczekiwań „tych, którzy polskimi obywatelami nigdy wcześniej nie byli, lecz ze względu na swoje poczucie tożsamości narodowej pragną uzyskać potwierdzenie przynależności do Narodu Polskiego”. Już na samym początku pojawia się więc odniesienie do pojęć trudno definiowalnych, czyli poczucia tożsamości narodowej i przynależności do Narodu Polskiego.

8 Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167. Na temat samostanowienia zob. M. Perkowski, *Samostanowienie narodów w prawie międzynarodowym*, Warszawa 2001.

9 Sprawa skutków prawnych obecności Afryki Południowej w Namibii, Opinia doradcza MTS z 1971 r., 49 ILR, s. 3, Sprawa Sahary Zachodniej, Opinia doradcza MTS z 1975 r., ILR 59, s.14.

10 Sprawa Timoru Wschodniego czyli Portugalia przeciwko Australii, orzeczenie MTS z 1995 r.

11 W. Czaplinski, A. Wyrozumska, *Prawo międzynarodowe publiczne. Zagadnienia systemowe*, Warszawa 2004, s. 141.

12 Zob. M. Piechowiak, *Dobro wspólne jako fundament polskiego porządku konstytucyjnego*, Trybunał Konstytucyjny, Warszawa 2012, s. 270.

Poczucie tożsamości narodowej jest kolejnym, obok przynależności do Narodu Polskiego, pojęciem specyficznym, a jednocześnie kluczowym dla omawianej ustawy i praw z niej wynikających. Przepisy ustawy o Karcie Polaka nie definiują żadnego z tych pojęć. W art. 2 ust. 2 czytamy, iż Karta Polaka może być przyznana osobie, która deklaruje przynależność do Narodu Polskiego i spełni jednocześnie trzy warunki.

Po pierwsze, wykaże swój związek z polskością (ustawa proponuje jako test owego związku znajomość języka polskiego, który jednocześnie osoba ta uznaje za ojczysty oraz znajomość i kultywowanie polskich tradycji i zwyczajów). Po drugie, złoży w obecności odpowiedniego funkcjonariusza pisemną deklarację przynależności do Narodu Polskiego. I po trzecie, osoba ubiegająca się o Kartę Polaka musi wykazać, że jest narodowości polskiej lub posiadała obywatelstwo polskie. Alternatywnie, może wskazać narodowość polską przynajmniej jednego z rodziców lub dziadków albo dwojga pradziadków. Może także przedstawić zaświadczenie organizacji polonijnej działającej na terytorium jednego z państw, do których obywatele adresowana jest ustawa, które to zaświadczenie potwierdzi aktywne zaangażowanie w działalność na rzecz języka i kultury polskiej lub polskiej mniejszości narodowej przez okres co najmniej ostatnich trzech lat. Ustawa o Karcie Polaka zdaje się w specyficzny sposób określać elementy konieczne do stwierdzenia i uznania przynależności cudzoziemca do Narodu Polskiego. Zgodnie z art. 2 ustawy o Karcie Polaka dokument ten może być przyznany osobie, która deklaruje przynależność do Narodu Polskiego i spełni łącznie następujące warunki¹³:

- 1) wykaże swój związek z polskością przez przynajmniej podstawową znajomość języka polskiego, który uważa za język ojczysty, oraz znajomość i kultywowanie polskich tradycji i zwyczajów;
- 2) w obecności konsula Rzeczypospolitej Polskiej, zwanego dalej „konsulem”, lub upoważnionego pracownika organizacji [organizacji pozarządowych posiadających osobowość prawną i prowadzących działalność w zakresie pomocy osobom narodowości polskiej zamieszkałym na terenie państw wymienionych w ustawie – przypis autora], złoży pisemną deklarację przynależności do Narodu Polskiego;
- 3) wykaże, że co najmniej jedno z jej rodziców lub dziadków albo dwoje pradziadków było narodowości polskiej lub posiadało obywatelstwo polskie, albo przedstawi zaświadczenie organizacji polskiej lub polonijnej działającej na terenie jednego z państw, o których mowa w ust. 2, potwierdzające aktywne zaangażowanie w działalność na rzecz języka i kultury polskiej lub polskiej mniejszości narodowej przez okres co najmniej ostatnich trzech lat.

13 Dz.U. z 2007 r. Nr 180, poz.1280 z późn. zm.

O ile warunek drugi jest wymaganą deklaracją przynależności do Narodu Polskiego (potwierdzeniem takiej przynależności jest bowiem wydana na tej podstawie Karta Polaka), o tyle warunek pierwszy i trzeci wydają się być przesłankami wskazującymi na poczucie tożsamości narodowej. Ustawa o Karcie Polaka precyzuje sposób wykazania pochodzenia lub obywatelstwa polskiego, wymieniając dokumenty właściwe do przedstawienia.

Karta Polaka może być przyznana wyłącznie osobie posiadającej w dniu złożenia wniosku o wydanie Karty Polaka obywatelstwo Republiki Armenii, Republiki Azerbejdżańskiej, Republiki Białoruś, Republiki Estońskiej, Gruzji, Republiki Kazachstanu, Republiki Kirgiskiej, Republiki Litewskiej, Republiki Łotewskiej, Republiki Mołdowy, Federacji Rosyjskiej, Republiki Tadżykistanu, Turkmenistanu, Ukrainy albo Republiki Uzbekistanu albo posiadającej w jednym z tych państw status bezpaństwowca. W sumie jest to 15 krajów, powstałych po rozpadzie byłego Związku Radzieckiego.

Karta Polaka może być wydana wyłącznie osobie nieposiadającej obywatelstwa polskiego albo zezwolenia na osiedlenie się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Jednocześnie przyznanie Karty Polaka nie oznacza nabycia polskiego obywatelstwa ani też stwierdzenia polskiego pochodzenia – w rozumieniu odrębnych przepisów.

Warto zwrócić uwagę, iż dla osób, które miałyby problemy z wykazaniem narodowości polskiej lub obywatelstwa przodków, wprowadzono możliwość spełnienia warunków nabycia Karty poprzez stosowne zaświadczenie organizacji polskiej lub polonijnej działającej na terenie jednego z państw, które ma być potwierdzeniem odpowiedniej aktywności na rzecz języka i kultury polskiej lub polskiej mniejszości narodowej. Ustawowym warunkiem jest, aby ww. działalność trwała przez okres co najmniej ostatnich trzech lat¹⁴.

Poczucie „przynależności narodowej” jako kryterium specyficznej więzi cudzoziemca z Polską jest w takiej formie nieznanne innym polskim aktom prawnym. Ustawa o obywatelstwie polskim¹⁵ nie powołuje się na takie sformułowania. Podkreślić należy, iż posiadanie Karty Polaka nie jest także przesłanką ani argumentem w procesie nabywania lub nadawania obywatelstwa polskiego. Ustawa o repatriacji¹⁶ z kolei zawiera podobne, choć nie identyczne rozwiązanie. Mianowicie za osobę polskiego pochodzenia uznaje osobę „deklarującą narodowość polską”, która jednocześnie spełni dwa warunki, czyli wykaże, iż co najmniej jedno z rodziców lub dziadków albo dwoje pradziadków było narodowości polskiej oraz wykaże swój

---

14 *Ibidem*, art. 2 ustawy.

15 Dz.U. z 2012 r., poz. 161.

16 Dz.U. z 2004 r. Nr 53, poz. 532.

„związek z polsnością”, który zgodnie z ustawą może być wyrażony poprzez pielęgnowanie polskiej mowy, polskich tradycji i zwyczajów (art. 5 ust. 1 ustawy).

Poczucie „tożsamości narodowej” jest natomiast znane prawu polskiemu w kontekście problematyki mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym. W tym zakresie obowiązuje np. rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 2007 roku¹⁷, adresowane do przedszkoli, szkół i placówek publicznych, w którym określone są zasady dotyczące umożliwiania uczniom należącym do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym podtrzymywanie i rozwijanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej. Służyć ma temu nauka języka mniejszości narodowej lub etnicznej bądź języka regionalnego oraz nauka własnej historii i kultury. Rozporządzenie nie definiuje pojęcia „poczucie tożsamości narodowej”, z wyżej wymienionych przesłanek wnioskować można, że chodzi tu także o znajomość języka, historii i kultury danego narodu.

Zatem obecnie, polskie regulacje w zakresie polskiego pochodzenia cudzoziemców oraz w kontekście problematyki mniejszości narodowych i etnicznych posługują się następującymi terminami: „narodowość polska”, „polskie pochodzenie”, „tożsamość narodowa” i „przynależność do Narodu Polskiego”. Czy te terminy są zróżnicowane treściowo, czy też można uznać ich znaczenie za podobne bądź nawet takie same? Udzielenie jednoznacznej odpowiedzi na tak postawione pytanie jest trudne.

Uprawnienia posiadacza Karty Polaka

Osoby, które otrzymały Kartę Polaka, nabywają wiele uprawnień, które mają na celu ułatwienie kontaktu z Macierzą (Polską). Należą do nich:

- a) Zwolnienia z obowiązku posiadania zezwolenia na pracę na zasadach określonych w przepisach¹⁸.

Zgodnie z art. 2 ust. 1 pkt 14 ustawy z 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy wynika, że jednym z warunków legalnego wykonywania pracy przez cudzoziemca jest jego legalny pobyt w Polsce. Ponadto, podstawa pobytu cudzoziemca powinna należeć do kategorii podstaw uprawniających obcokrajowców do wykonywania pracy na terytorium RP. Podstawy te określa art. 87 ust. 1 pkt 12 ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. Cudzoziemiec może wykonywać pracę na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jeżeli posiada zezwolenie na pracę wydane przez wojewodę właściwego ze względu na siedzi-

17 Dz.U. z 2007 r. Nr 2014, poz. 1579.

18 Art. ust.1. 6 pkt 1, Dz.U. z 2007 r. Nr 180, poz. 1280 z późn. zm.

bę pracodawcy. A zatem cudzoziemiec legitymujący się Kartą Polaka, chcąc legalnie wykonywać pracę w Polsce, musi jedynie posiadać odpowiednią wizę bądź zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony (kartę pobytu), zwolniony jest natomiast z ubiegania się o zezwolenie na pracę¹⁹.

- b) Prawo do podejmowania i wykonywania działalności gospodarczej na takich samych zasadach jak obywatele polscy na zasadach określonych w przepisach²⁰.

Na podstawie art. 13 ust. 2 pkt 3 ustawy z 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, cudzoziemcy, którzy posiadają ważną Kartę Polaka, mogą podejmować i wykonywać działalność gospodarczą na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na takich samych zasadach jak obywatele polscy²¹.

- c) Prawo do podejmowania i odbywania nauki w Polsce oraz podejmowania i odbywania studiów, studiów doktoranckich oraz innych form kształcenia, a także uczestniczenia w badaniach naukowych i pracach rozwojowych na zasadach określonych w ustawie²².

Według art. 94a ustawy z 7 września 1991 r. o systemie oświaty osoby niebędące obywatelami polskimi korzystają z nauki i opieki w publicznych przedszkolach, a podlegające obowiązkowi szkolnemu korzystają z nauki i opieki w publicznych szkołach podstawowych, gimnazjach, publicznych szkołach artystycznych oraz w placówkach, w tym placówkach artystycznych, na warunkach dotyczących obywateli polskich. Na warunkach dotyczących obywateli polskich korzystają z nauki w publicznych szkołach ponadgimnazjalnych, dotychczasowych publicznych szkołach ponadpodstawowych, publicznych szkołach artystycznych, publicznych zakładach kształcenia nauczycieli i publicznych placówkach²³.

Kwestie związane z podejmowaniem i odbywaniem przez cudzoziemców posiadających Kartę Polaka studiów oraz innych form kształcenia, a także uczestnictwem w badaniach naukowych i pracach rozwojowych w polskich uczelniach rozstrzygają przepisy art. 43 ustawy z 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym²⁴.

- d) Prawo do korzystania ze świadczeń opieki zdrowotnej w stanach nagłych, w zakresie określonym w art. 12 pkt 9 ustawy z 27 sierpnia 2004 r. o świad-

---

19 Dz.U. z 2008 r. Nr 69, poz. 415 ze zm.

20 Art. ust.1. 6 pkt 2, Dz.U. 2007 r. Nr 180, poz. 1280 z późn. zm.

21 Dz.U. z 2007 r. Nr 155, poz. 1095 z późn. zm.

22 Art. ust. 1 6 pkt 3 i 4, Dz.U. z 2007 r. Nr 180, poz.1280 z późn. zm.

23 Dz.U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 z późn. zm.

24 Dz.U. Nr 164, poz. 1365, z późn. zm.

zeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych²⁵, chyba że umowa międzynarodowa, której Rzeczpospolita Polska jest stroną, przewiduje zasady bardziej korzystne²⁶.

Stanem nagłego zagrożenia zdrowotnego jest stan polegający na nagłym lub przewidywanym w krótkim czasie pojawieniu się objawów pogarszania zdrowia, którego bezpośrednim następstwem może być poważne uszkodzenie funkcji organizmu lub uszkodzenie ciała lub utrata życia, wymagający podjęcia natychmiastowych medycznych czynności ratunkowych i leczenia²⁷.

- e) Prawo do ulgi 37% przy przejazdach środkami publicznego transportu zbiorowego kolejowego w pociągach osobowych, pospiesznych i ekspresowych, na podstawie biletów jednorazowych, na zasadach określonych w art. 4 ust. 4 pkt. 4 w ustawie z 20 czerwca 1992 r. o uprawnieniach do ulgowych przejazdów środkami publicznego transportu zbiorowego.²⁸
- f) Prawo do bezpłatnego wstępu do muzeów państwowych²⁹.
- g) Prawo do pierwszeństwa przy ubieganiu się o pomoc finansową udzielaną osobom fizycznym ze środków budżetu państwa lub budżetów samorządów terytorialnych przeznaczonych na wspieranie Polaków za granicą³⁰.
- h) Prawo do ubiegania się o zwolnienie z opłat za przyjęcie i rozpatrzenie wniosku o wydanie wizy krajowej w celu korzystania z uprawnień wynikających z posiadania dokumentu Karta Polaka lub o refundację kosztów jej wydania³¹.

Procedura przyznawania, utraty ważności i unieważniania Karty Polaka

Przyznanie lub odmowa wydania Karty Polaka następuje w drodze decyzji administracyjnej, na pisemny wniosek osoby ubiegającej się o jej wydanie lub jej przedstawiciela ustawowego. Wraz z wnioskiem osoba aplikująca o Kartę Polaka składa kopię ważnego dokumentu tożsamości, dokumenty potwierdzające polskie pochodzenie, a w przypadku braku takich dokumentów – zaświadczenie organizacji polskiej lub polonijnej potwierdzającej aktywne zaangażowanie w działalność

25 Dz.U. Nr 210, poz. 2135, z późn. zm.

26 Art. 6 ust. 1 pkt 5, Dz.U. z 2007 r. Nr 180, poz. 1280 z późn. zm.

27 Art. 3 pkt 8 ustawy z 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym, Dz.U. Nr 191, poz. 1410, z 2007 r. Nr 89, poz. 590 i Nr 160, poz. 1172 oraz z 2008 r. Nr 17, poz. 101.

28 Dz.U. z 2002 r. Nr 175, poz. 1440 z późn. zm.

29 Art. 6 ust. 1 pkt 7, Dz.U. z 2007 r. Nr 180, poz. 1280 z późn. zm.

30 *Ibidem*, art. 6 ust. 2 ustawy.

31 *Ibidem*, art. 5 ust. 1 ustawy.

na rzecz języka i kultury polskiej lub polskiej mniejszości narodowej (przez okres ostatnich trzech lat).

Organem właściwym w sprawie przyznania Karty Polaka jest konsul właściwy ze względu na miejsce zamieszkania wnioskodawcy. Polscy urzędnicy konsularni oceniają spełnienie przesłanek ustawowych uprawniających do nabycia Karty Polaka, jednak ustawa nie precyzuje sposobu weryfikacji i potwierdzenia znajomości języka polskiego, kultywowania tradycji i zwyczajów polskich. Wytyczne w tym zakresie dla konsuli opracował Departament Konsularny i Polonii, są to: Wytyczne dla konsulów w zakresie realizacji ustawy o Karcie Polaka z 26 marca 2008 r. oraz Wytyczne dla konsulów w zakresie sprawdzania znajomości języka polskiego oraz znajomości i kultywowania polskich tradycji i zwyczajów w związku z realizacją Ustawy o Karcie Polaka z 25 marca 2008 r.³²

Zgodnie z art. 2 ustawy o Karcie Polaka do postępowań w sprawach należących do właściwych konsulów stosuje się przepisy ustawy z dnia 13 lutego 1984 r. o funkcjach konsulów³³, a nie kodeks postępowania administracyjnego. Dopiero w postępowaniu odwoławczym od decyzji konsula mają zastosowanie przepisy k.p.a. Organem odwoławczym od decyzji konsula jest Rada do Spraw Polaków na Wschodzie³⁴. Odwołanie wnosi się za pośrednictwem konsula w terminie 30 dni od dnia doręczenia decyzji³⁵.

Konsul, w drodze decyzji administracyjnej, z urzędu unieważnia Kartę Polaka w przypadku³⁶:

- 1) gdy po otrzymaniu Karty Polaka jej posiadacz zachowuje się w sposób uwłaczający Rzeczypospolitej Polskiej lub Polakom;
- 2) w postępowaniu o przyznanie Karty Polaka wnioskodawca złożył wniosek lub dołączył do niego dokumenty zawierające nieprawdziwe dane osobowe lub fałszywe informacje, jak również gdy zeznał nieprawdę lub zataił prawdę albo, w celu użycia jako autentycznego, podrobił lub przerobił dokument albo takiego dokumentu jako autentycznego użył;
- 3) wnioskodawca nabył obywatelstwo polskie albo uzyskał zezwolenie na osiedlenie się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
- 4) przemawiają za tym względy obronności, bezpieczeństwa albo ochrony porządku publicznego Rzeczypospolitej Polskiej;

32 <http://www.msz.gov.pl> [20.01.2014].

33 Wytyczne dla konsulów w zakresie realizacji Ustawy o Karcie Polaka, Departament Konsularny i Polonii, Warszawa, 26 marca 2008, s. 1, <http://www.msz.gov.pl> [20.01.2014].

34 Art. 21 ust. 1, Dz.U. z 2007 r. Nr 180, poz.1280 z późn. zm.

35 *Ibidem*, art. 21 ust. 2.

36 *Ibidem*, art. 20 ust. 1.

- 5) wnioskodawca działa lub działał na szkodę podstawowych interesów Rzeczypospolitej Polskiej.
- 6) zrzeczenia się Karty Polaka.

Wnioskodawca nie ponosi żadnych opłat związanych z procedurą ubiegania się o Kartę Polaka. Karta Polaka jest ważna przez okres 10 lat od dnia jej przyznania, a ważność traci z chwilą nabycia obywatelstwa polskiego albo uzyskania zezwolenia na osiedlenie się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Rada do Spraw Polaków na Wschodzie

Powołana ustawą o Karcie Polaka Rada do Spraw Polaków na Wschodzie posiada status organu administracji publicznej, organu pomocniczego Rady Ministrów i znajduje się w kategorii tzw. organów o charakterze doradczym powołanych do rozpatrywania określonej sprawy lub grupy spraw. Zasady funkcjonowania Rady określają art. 9-11 i 23-24 ustawy o Karcie Polaka³⁷. Do najważniejszych kompetencji należą uprawnienia jako organu wyższego stopnia w rozumieniu kodeksu postępowania administracyjnego. Rada jest także organem właściwym w sprawach wznowienia postępowania, uchylecia, zmiany lub stwierdzenia nieważności wydanych przez siebie decyzji lub postanowień. Ponadto Rada prowadzi centralny rejestr przyznaczonych oraz unieważnionych Kart Polaka.

Obsługę administracyjną i kancelaryjną Rady zapewnia Kancelaria Prezesa Rady Ministrów. Działalność Rady jest finansowana z budżetu państwa, z rozdziału dotyczącego Rady do Spraw Polaków na Wschodzie, z części dotyczącej Kancelarii Prezesa Rady Ministrów.

W skład Rady wchodzi 6 członków powoływanych przez Prezesa Rady Ministrów na pięcioletnią kadencję spośród osób wyróżniających się wiedzą i doświadczeniem z zakresu spraw dotyczących Polonii i Polaków za granicą. Co najmniej połowa członków Rady powinna posiadać wyższe wykształcenie prawnicze. Członkiem Rady może być osoba posiadająca obywatelstwo polskie i korzystająca z pełni praw publicznych oraz niekarana za przestępstwo popełnione umyślnie, ścigane z oskarżenia publicznego.

***

Karta Polaka jest z całą pewnością alternatywą dla cudzoziemców ze Wschodu z polskimi korzeniami, którzy pragną kontaktu z Polską, a nie mogą czy też nie chcą skorzystać z prawa do obywatelstwa polskiego, np. z powodu zakazu posiadania podwójnego obywatelstwa w krajach, w których zamieszkują. Według szacunko-

---

37 Dz.U. z 2007 r. Nr 180, poz.1280 z późn. zm.

wych danych organizacji polonijnych, a także polskich placówek dyplomatycznych, zebranych przez działające pod patronatem Senatu RP Stowarzyszenie Wspólnota Polska, w przestrzeni poradzieckiej mieszka ponad 2,6 mln Polaków³⁸. Polacy zamieszkują niemal wszystkie zakątki byłego imperium radzieckiego, choć najwięcej jest ich na obszarze byłych Kresów Wschodnich II RP, czyli na Litwie, Białorusi i Ukrainie³⁹. Oczekiwania przy uchwalaniu ustawy o Karcie Polaka były wielkie. Pojawiały się nawet obawy o to, jak należy reagować, gdyby o dokument aplikowały miliony osób⁴⁰. Teraz – oceniając funkcjonowanie regulacji z ponad sześćdziesięcioletniej perspektywy zauważa się, że zainteresowanie cudzoziemców z polskimi korzeniami w uzyskaniu Karty Polaka są dużo mniejsze niż zakładano. Od kwietnia 2008 r. kiedy obowiązuje możliwość uzyskania tego dokumentu potwierdzającego przynależność do Narodu Polskiego, polskie konsulaty wydały ponad 113 tys. Kart Polaka. Jaka jest przyczyna takiego stanu rzeczy? Czy szacunki zostały negatywnie niedowartościowane, czy też Polacy na Wschodzie nie widzą, a może nie czują potrzeby posiadania Karty Polaka? Z pewnością polski ustawodawca dał wyraz pamięci tym, co zostali na Wschodzie poza granicami Polski po II wojnie światowej, umożliwił przez Kartę Polaka kontakt z Macierzą i kultywowanie polskości. Pamiętać trzeba, że w założeniu twórców Karta Polaka była dla tych, którzy czują się Polakami⁴¹. „Karta Polaka to ważny dla wielu osób dokument potwierdzający, że chociaż znaleźli się w obcym kraju, Polska ich widzi i docenia” – podkreśla Piotr Kościński, ekspert Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych⁴².

Czy możliwości, które daje Karta Polaka, są i będą wykorzystywane, zależy już tylko od poczucia świadomości narodowej Polaków ze Wschodu.

38 M. Wołłejko, *op. cit.*, s.151.

39 *Ibidem*.

40 <http://www.msz.gov.pl> [20.01.2014].

41 Mocne fundamenty, czyli o polityce migracyjnej Polski, Wywiad z Piotrem Stachańczykiem – Sekretarzem Stanu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, z udziałem Moniki Prus – Dyrektora Departamentu Polityki Migracyjnej w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, „Biuletyn Migracyjny – Dodatek Specjalny” 2012, nr 38, s. 3.

42 <http://prawo.rp.pl/artykul/1069312.html> [21.01.2014].